

1. חשיבותם ומקומם:

בקיבוצים רבים עיקר שטחי הגן הנוי הן מדשאות. מחד, מדשאות רחבות ידיים מייחדות את הקיבוצים. הן מאפשרות מעברים חופשיים, מקשרות בין הערוגות ובין הבתים, מהוות אזורי משחק ובילוי ורקע ירוק כל השנה. (יש שיגידו שהכי נוח לתחזוקה). ומאידך, צריכת המים הגבוהה והצורך בכיסוח שוטף הופכים את הדשא לצמח כיסוי עם עבודה רבה ועלויות יקרות. יש לערוך בחינה מחודשת, של נחיצותן של חלק מהמדשאות מבחינה תפקודית (פונקציונלית) ואסתטית ולפעול להקטנת שטחן לטובת שיחים וצמחי כיסוי.

2. שימושי השיחיות בגן:

תכנון פונקציונלי וערך גנני:

תכנון פונקציונלי, פירושו של דבר ששיח בוגר מתאים למטרה אליה נועד ומתפקד כראוי. לדוגמה, שיח גבוה ירוק-עד שנשתל להסתרה של מבנה או ליצירת חלל-משנה וממלא את ייעודו. לעומתו, שיח שנשתל ליד שביל או מתחת לחלון וכל הזמן דרוש גיזום על מנת שלא יפריע או יסתיר – זוהי בחירה לא מוצלחת של הצמח.

בחירת הצמח המתאים למקום המתאים פירושה חסכון באחזקה והעלויות ומיצוי מלא פוטנציאל הצמיחה והפריחה של השיח.

כאשר השיח אינו מתאים למיקומו או תלויים בגיזומים שמייקרים את האחזקה, והחשוב מכל – אנו מונעים את המופע הטבעי של הצמח. בשטחים ציבוריים רבים ובגינות פרטיות השיחים גזומים להגבלת צמיחתם וכתוצאה מכך איבדו כל קשר למופע הצמיחה הטבעי שלהם. דבר זה קריטי כאשר אנו מעוניינים להבליט מבנה מיוחד של צמח, פריחה עונתית שופעת, לבלוב צבעוני או פרי צבעוני וקישוטי. **השיחים נחלקים ל-3 קבוצות לפי הערך הגנני שלהם: שיחי שלד ירוקים, שיחי עלווה צבעונית, שיחים פורחים.**

שיחים רבים פורחים תקופה קצרה בלבד, לכן רצוי לבחור אותם גם בזכות עלוותם, מבנה הצמח, צורת הענפים והתאמתם לבית הגידול. תנאי הגידול משפיעים על ביטוי פוטנציאל הצמיחה של השיחים. תיתכן שונות במימדי השיחים לפי המיקום הגיאוגרפי – סוג הקרקע וטמפרטורה, וכמות המים שהשיח מקבל.

שימושי השיחים בגן הנוי:

1. מסמנים את גבול הגן ומהווים את קירות הגן.
2. משמשים ליצירת עומק ואשליה אופטית לגבי גבולות הגן.
3. אלמנט מקשר בין האלמנטים האנכיים (המבנים והעצים) והאלמנטים האופקיים - צמחי הכיסוי, הפרחים והמדשאות.
4. הסתרת מפגעים.
5. יצירת חללי משנה וליצירת אינטימיות.
6. הדגשת צירים בגן.
7. מילוי שטח לחסכון באחזקה (במיוחד בשיחים ממוצא אקלימי מתאים).
8. צמחי שלד ירוקים מהווים רקע ירוק וניטרלי ומבליטים אלמנטים קישוטיים אחרים – צמחים פיסוליים, צמחים פורחים, צבעי שלכת ולבלוב, צמחים בעלי עלווה צבעונית, פסלים דוממים וכו'.
9. העשרת הגן בצבעים (בגווני ירוק, בעיקר) ובמרקמים.
10. השיח הבודד - כאלמנט פיסולי וכנקודת מוקד בגן, להבלטת אלמנטים בנויים כמו ספסל או כניסה, במסלעה, לצד גרם מדרגות.
11. מחסום לרוח ורעש.
12. משיכת ציפורים לגן.

3. מהו שיח?

השיחים הם צמחים שמסתעפים לענפים רבים מניצנים שנמצאים סמוך לצוואר השורש. לאחר ההתעצות, ברוב השיחים, התחדשות הענפים היא מניצנים לאורך הענפים. כדי להגיע למלוא ביטוי פוטנציאל הפריחה והצמיחה של השיח עלינו לדעת את מקום הופעת הניצנים ואת מועד הופעתם. לפי זה נתכנן ונבצע את הגיזומים, אם נדרשים.

4. מיון שיחים לפי גובה:

השיחים נחלקים לפי גובהם: גבוהים – 2-4 מ' בינוניים – 1.5-2 מ', נמוכים – 0.5-1 מ'.

שיחים גבוהים:

1. לגרסטרמיה הודית
2. ליגוסטרומ יפני
3. אלת מסטיק
4. מורן החורש
5. דורנטה מצוייה

6. בוגנוויליאה נאה
7. שפלרה שיחית
8. אחירותם החורש
9. ערער סיני 'מני'
10. ערער וירג'ני 'גריי אול'
11. אוג חרוק
12. קורטדריה מכסיפה
13. פירקנטה חרוקה
14. לפטוספרמון חלק
15. דודוניה דביקה 'ארגמני'
16. אקליפה מגוונת
17. אבוטילון מצוייר
18. פורסיטיה נטויה
19. קיאנותוס כחול
20. לילך מצוי

שיחים בינוניים:

21. בוהיניה גלפינית
22. עופרית הכף 'רויאל קייפ'
23. טקומית הכף
24. קריסה גדולת פרחים
25. פיקוס 'גרין איילנד'
26. פיטוספורום יפני
27. בן-עוזרר הודי
28. לבן עלה שיחני
29. ספיריאה (מינים שונים)
30. ערער וירג'ני 'בלו קלאוד'
31. יסמין גדול-פרחים (מסני)

שיחים נמוכים:

32. חרצית שיחית
33. עכנאי הדור

34. חיצית הטיפין
35. פריש יפני
36. קליסטמון 'ליטל ג'והן'
37. ערער אופקי (מינים שונים)
38. ערער סבינה (זנים שונים)
39. ערער 'גולד קוסט'
40. רימון מצוי 'ננסי'
41. לענה שיחנית
42. עינ מסרקני
43. ננדינה מתורבתת 'ננסית'
44. רוזמרין מצוי
45. מרווה (מינים שונים)

צמחים בעלי מבנה מיוחד (פיסוליים) לשילוב בשיחיות (כבודדים):

- קליאנדרה ורודת-קרקפות
- אגבה (מינים שונים)
- זיפנוצה
- ציפור גן העדן
- דיאטס (מינים שונים)
- פילודנדרון מנוצה

5. שילוב הצמחים בשיחיה:

רצף ואיזון הרמוני במשוכת השיחים יתקבלו כאשר נדאג לשילוב נכון של גבהים, צורות, מרקמים, צבעים ומוצא אקלימי.

מבנה הצמחים בקבוצה: קבוצת שיחים תהיה מורכבת מ-3-5 סוגי צמחים בלבד. צורת הצללית הרצויה של הקבוצה תקבע את בחירת הצמחים, רצוי בצורת משולש:

1. **הדגשה אנכית חזקה** – כאשר קבוצת השיחים כוללת צמח זקוף ומאוזנת בעזרת צמחים נמוכים יותר. צורה המשמשת ליצירת חללי משנה, להפרדה, ליצירת נקודת מוקד או לריכוך קווי גדר בנויה, להסתרה.
2. **צללית נמוכה** – חומר צמחי נמוך יותר. משמש להכוונת תנועה של כלי רכב והולכי רגל, לחלוקת אזורים, להסתרת מפגעים נמוכים.

בקבוצת השיחים צריך להיות **יחס נכון בין צמחים עם מבנה מיוחד** (פירמידלים, ענפים קשתיים, שושנת עלים) לבין הצנועים יותר, **ובין השיחים הירוקים והצבעוניים**. צמחים ירוקי-עד עם עלווה ירוקה, בעלי מבנה

רגיל ומרקם עדין ובינוני ישתלו כצמחי שלד בשיחייה ובמסה גדולה. צמחים מיוחדים מבחינת מבנה או צבע ישולבו בין צמחי השלד, בקבוצות קטנות או ביחידים. לקבלת אפקט מרשים יותר עדיף לשתול מספר פרטים מכל מין. שיחי השלד הירוקים יהוו את עיקר המסה בשיחייה (60%-70%), שיחים מגווני עלווה יהוו כ-20% (מין אחד או יותר) ושיחים בעלי פריחה עונתית (מין אחד או יותר) - 10%-20%.

מינון נכון של מינים שונים לפי מרקם העלווה: יש להימנע ממפגש של מרקמים קיצוניים כמו גס ועדין. ניתן לחבר מרקם גס עם בינוני ע"י הגדלת מספר הצמחים בעלי מרקם בינוני. ככל שמרקם העלווה עדין יותר – כן יישתלו יותר פרטים. כאשר משלבים מינים שונים של שיחים, רצוי שיהיו בעלי מרקם דומה של עלווה, כדי ליצור אווירה רגועה יותר. כאשר אנו רוצים ליצור אשליה ויזואלית של עומק בחצר - בחזית הערוגה נשתול צמחים בעלי מרקם גס, וברקע שיחים בעלי מרקם עדין יותר ובמספר גדול יותר של פרטים.

6. הקשר בין מוצא אקלימי לתנאי הגידול:

מרבית השיחים הפורחים והרגילים אוהבי שמש ונוטעים אותם בשמש מלאה. שיחים שמוצאם מאזורים בעלי אקלים ים תיכוני (אגן הים התיכון, דרום-דרום-אפריקה, דרום קליפורניה) ויובשני (דרום ארה"ב ומקסיקו), מגלים גם עמידות ליובש וניתן להשקותם השקיות עזר בלבד לאחר התבססותם. רבים מצמחי הצל מוצאם באזורים ממוזגים (יפן, סין, אירופה, צפון-מזרח ארה"ב). קבוצה שנייה של שיחים לבתי גידול מוצלים הם שיחים שמוצאם מארצות טרופיות, שם הם מהווים את תת-היער הטרופי (למשל, פילודנדרון מנוצה). בגן הנוי הם משמשים בעיקר כצמחי עלווה.

השיחים אינם בררניים במיוחד לעומק וטיב הקרקע, אך יש לדשן אחת ל-2-3 שנים, סמוך לגיזום-חידוש.